

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ/HAIGAZIAN UNIVERSITY
Հայկական Սփիւռքի Ուսումնասիրութեան Կեդրոն
Armenian Diaspora Research Center
Հայկական Սփիւռք Ա./ARMENIAN DIASPORA I

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆԴՐՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ
ՏԱՐԱԾԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ
ԱՐԴԻ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑԱԿԱՆ
ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

Գիտաժողովի Նիւթեր
(15-17 Մայիս 2013)

Խմբագրեց
Անդրանիկ Տազէսեան

Haigazian University Press
Պէյրուօ 2014

ԵՒՐՈՊԱՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ՄԸ
ՅԱՌԱՋԱՑՈՒՄԸ ԵՒ

ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

ՀԻԼՏԱ ՍԱՊՈՒՆՃԵԱՆ-ՉՈՊՈՅԵԱՆ
hilda.tchoboian@gmail.com

Զեկոյցս կը փորձէ ճաշակ մը տալ Եւրոպական հաստատութիւններուն մէջ 1985-2011 տարիներուն Հայ Դատի պաշտպանութեան գործի բովին մէջ գոյացած հայկական անդրսահմանային ցանցերու հոլովոյթին եւ արդիւնաւէտութեան մասին:

Երկու օրինակներով կ'ուզեմ արագ գաղափար մը տալ Հայ Դատի պաշտպանութեան գործին մէջ հաղորդակցական ցանցերու կարեւորութեան մասին:

Առաջինը կը վերաբերի 1987ի Եւրոպական Խորհրդարանին¹ կողմէ Հայոց Ցեղասպանութեան ծանօթ ճանաչման գործընթացին: Տակաւին 1984-1986ին Եւրոպական Խորհրդարանին մէջ մեր դէմ ունէինք եւ ընկերվարական եւ աջակողմեան ուժերը, որոնք հետաքրքրականօրէն մեր մէջ կը տեսնէին Սովետական Միութեան գործակալներ՝ ընդդէմ Արեւմուտքի հաւատարիմ դաշնակից Թուրքիոյ:

Տիրող ընդհանուր ժխտական մթնոլորտին մէջ մեր Դատը անելի մատնուած էր: Սակայն 1987ի առաջին ամիսներուն, Լիոնի հայաշատ արուարձանի մը մէջ պատրաստեցինք, եւ Ֆրանսայի Ընկերվարական Կուսակցութեան Նահանգային Ժողովին ներկայացուցինք բանաձեւ մը որ յաջորդ շաբաթներուն յղուեցաւ նոյն կուսակցութեան Լիլ քաղաքին մէջ ընթացող ազգային համագումարին: Համագումարը իր կարգին որդեգրեց մեր բանաձեւը: Բանաձեւը կ'ըսէր որ Ֆրանսական Ընկերվարական Կուսակցութիւնը կոչ կ'ուղղէ Եւրոպական Խորհրդարանին՝ Հայոց Ցեղասպանութիւնը ճանչնալու:

Հիմնուելով այս բանաձեւին վրայ, Ֆրանսայի օրուան վարչապետ Լորան Ֆապիուս այդ ուղղութեամբ միջամտեց Եւրոպական Խորհրդարանի ընկերվար խումբի նախագահ

Քլաուս Հանի մօտ: Այնուհետև վերջինս իր անզիջող դիրքերին հրաժարեցաւ եւ իր կարգին փոխեց իր ղեկավարած խմբակցութեան դիրքորոշումը:

Եւ այս ընթացքով՝ տեղականէն համաֆրանսական, ապա եւ եւրոպական ծիրին հասնելով, մենք կարողացանք Եւրօխորհրդարանին մէջ տեղաշարժ յառաջացնել, հակակշռի տակ առնելով Հայոց Յեղասպանութեան ճանաչման գործընթացը, քաղաքական ուժերու ժխտական կեցուածքը փոխարինելով չեզոք կամ մեզի նպաստաւոր դիրքորոշումով:

Երկրորդ օրինակը կը վերաբերի 1978-1985ականներուն, ՄԱԿի Իրաւանց «Խորականութեան Կանխարգիլման Եւ Փոքրամասնութիւններու Պաշտպանութեան»

Ենթայանձնախումբի գեկոյցի 30րդ յօդուածին շուրջ ստեղծուած գործընթացին, երբ Արժանթինէն եկող փորձագէտ Լէանտրօ Տեսփիու, Մ. Նահանգներու օրուան նախագահ Ճիմի Քարթըրի խորհրդական եւ ՄԱԿի մօտ ներկայացուցիչ Սէթ Սոմճեան, Լիբանանէն միջազգային իրաւաբան Շաւարշ Թորիկեան, Մոսկուայէն միջազգային իրաւաբան Եուրի Բարսեղով, Ֆրանսայէն, Զուիցերիայէն, Լիբանանէն եւ Հարաւային Ամերիկայէն ժամանած Հայ Դատի գործիչներու հետ կազմեցին ազդեցութեան միջազգային աննախընթաց ցանց մը, որ ժընեւի մէջ թրքական ուրացման յարձակողական քաղաքականութեան դէմ հայութեան արդի ժամանակներու առաջին քաղաքական յաղթանակը արձանագրեց՝ Հայոց Յեղասպանութիւնը միջազգային տեղեկագիրի մը մէջ արձանագրելով:

Այս երկու օրինակները մատնանշելով կ'ուզեմ ընդգծել ներհայկական եւ արտահայկական ցանցերու նոյնքան կարեւոր անդրադարձը համահայկական նպատակներու իրագործման վրայ:

1984ին Եւրոպայի մէջ սկսանք ցանցային դրութեամբ գործել ի նպաստ Հայոց Յեղասպանութեան ճանաչման: 1987ի Եւրօխորհրդարանի ճանաչումէն ետք, մենք հետզհետէ սկսանք թափանցել եւրոպական հաստատութիւններէն ներս, հայ կեանքի մեծ վերիվայրումներուն՝ Երկրաշարժի, Ղարաբաղեան

ինքնորոշման պայքարի եւ պատերազմի բովին մէջ: Այնուհետեւ, հետզհետեւ խորացանք Եւրոպական Միութեան² հաստատութիւններուն մէջ եւ մեր աշխատանքը աւելի գիտական-արհեստավարժ ձեւով սկսանք կազմակերպել:

Արդ, Եւրոպայի մէջ մեր կատարած աշխատանքին նպատակը նոր կայացող եւ նոր կառուցուող Եւրոպական Միութեան որոշումներուն եւ գործընթացներուն վրայ ազդել էր:

Բայց ինչու ազդել:

Որովհետեւ, թէեւ Եւրոպական Միութիւնը տակաւին քաղաքական միաւոր չէր դարձած, բայց 1990ականներուն արդէն հետզհետեւ մենք սկսանաւոյն դարձանք Եւրոպական Միութեան անդամ երկիրներու իրաւասութիւններուն (մասնաւորաբար՝ արտաքին քաղաքականութեան մէջ) Եւրոպական Խորհրդարանին, Եւրոպական Յանձնաժողովին³ եւ Եւրոպական Խորհուրդին⁴ աստիճանական փոխանցման: Եւրոպական Համայնքը⁵ վերածուելով Եւրոպական Միութեան, միջազգային քաղաքականութեան կարեւոր դերակատարներէն մէկը դառնալու կը յաւակնէր:

Մենք կը միտէինք ազդել նոր կառուցուող Եւրոպայի որոշումներուն վրայ, որոնք կը վերաբերէին (եւ կը վերաբերին տակաւին) հայութիւնը յուզող, Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ Սփիւռքը յուզող հարցերուն՝ երկու կարեւոր առանցքներու շուրջ:-

Ա՛ թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան ինդիքը որ նոր այժմեականութիւն ստացաւ Եւրոմիութեան հաստատումէն ետք, այսինքն 1990ականներու սկիզբէն, եւ

Բ՛ Ղարաբաղեան հարցի լուծման միջազգայնացումը:

Եւրոպայի մէջ մեր կատարած աշխատանքին երկրորդ նպատակն էր եւրոպահայութեան համար քաղաքական գործի դաշտ ստեղծելը: Մեր շուրջ քաղաքական մեծ միաւոր մը կը ստեղծուէր, հետեւաբար **Եւրոպահայութիւն** հասկացութիւն-գաղափարը սկսաւ նաեւ ծնունդ առնել եւ հող շահիլ քաղաքական շրջանակներու մէջ, մասնաւորաբար Հայ Դատի ծիրին մէջ գործող մարդոց մտքերուն մէջ:

Եւրոպայի մէջ մեր կատարած աշխատանքին երրորդ նպատակը հետեւեալն էր.- ազդելով եւ եւրոպահայ միաւոր մը ստեղծելով մենք պէտք էր նաեւ պաշտպանելինք հայկական շահերը, այսինքն հայ աշխարհի հետաքրքրութիւններն ու մտահոգութիւնները, ինչու չէ նաեւ՝ հայկական ինքնութեան լինելիութիւնը՝ Եւրոպայի տարածքին:

Եւ վերջին նպատակ որպէս, կ'ուզէինք Եւրոպայի մէջ շահագրգռութիւն ստեղծել հայկական սփիւռքի մտահոգութիւններուն հանդէպ: Արդարեւ, տրուած ըլլալով Հայաստանի Հանրապետութեան փոքր երկրի, ինչպէս նաեւ եւրոպահայ սփիւռքի անտեսուած միաւորի հանգամանքները, հարկ էր զանոնք այդ աննշան դիրքերէն դուրս հանել, եւ կապեր ստեղծել հանրային կարծիքին եւ եւրոպական քաղաքական դասին հետ: Այս բոլորը ընելու համար անհրաժեշտ էր եւրոպահայութեան ձայնը լսելի դարձնել եւրոպական հաստատութիւններու մօտ եւ ազդել անոնց որոշումներուն վրայ:

Ահաւասիկ այն նպատակները որոնք առաջնորդեցին մեր շուրջ տասնամեայ գործունէութիւնը:

Մեր ռազմավարութիւնը կը հիմնուէր երկու սկզբունքներու վրայ.-

Ա՝ Գործող փոքրամասնութեան սկզբունքը *minorité agissante*.

Բ՝ Եւրոպահայ համայնքներուն մէջ գաղափարական կեդրոնի մը ստեղծումը:

Առաջինը կու գայ հայկական եւ միջազգային քաղաքական փորձառութենէն, ուր բազմաթիւ պարագաներու մէջ հաստատուած իրականութիւն մը կայ. երբ նորարար մտքերով փուր մը հաստատակամ մարդիկ կը յաջողին տեղաշարժ ստեղծել կորսուած համարուող դատերու մէջ:

Երկրորդ՝ «գաղափարական կեդրոն»ի գաղափարը կ'ենթադրէ եւրոպահայ հասարակութեան մէջ հիմնաւորուած եւ տրամաբանական քաղաքական գիծի հետեւող որոշիչ զանգուածի մը յառաջացումը:

Եւ այսպէս, սկսանք կապեր ստեղծել Եւրոպական Միութեան զանազան երկիրներու կազմակերպութիւններուն եւ միաւորներու մաս կազմող աշխուժ ուժերու եւ անհատներու հետ: Այն երկիրներուն մէջ, ուր մեծ հայկական կազմակերպութիւններ գոյութիւն չունին (օրինակ "Նոր Եւրոպայի", Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներ), հաղորդակցութեան մէջ մտանք անձնաւորութիւններու հետ, որոնք իրենց քաղաքական թէ հասարակական գործունէութեամբ կամ արհեստավարժ կեանքի բերումով յարաբերութիւններ մշակած էին քաղաքական շրջանակներու հետ՝ քաղաքական կուսակցութիւններու եւ կառավարական շրջանակներու հետ: Մենք աշխատեցանք ոչ միայն Հայ Դատի յանձնախումբերու, այլ նաեւ շատ մը ուրիշ կազմակերպութիւններու հետ, առանց «հրէի եւ հեթանոսի» զանազանութեան:

Այլ խօսքով, ցանց յառաջացուցինք, բայց ոչ՝ կազմակերպութիւն: Կազմակերպութիւն ստեղծելը մեր այդօրուան ուժերուն համար անհնար էր: Հետեւաբար, կազմակերպութիւն յառաջացնելը նպատակ չէր կրնար ըլլալ: Բայց քաղաքական նպատակներու եւ ծրագիրերու շուրջ համախոհութիւն ստեղծելը՝ կարելի մարտահրաւեր էր:

Այնուհետեւ Եւրոպական իշխանութիւնները սկսան հետզհետէ եւրոպահայութիւնը տեսնել որպէս կայացած քաղաքական գործօն եւ նկատառելի ուժ:

Կ'արժէ յիշել Եւրոպահայութեան երկու կարեւոր կոչեր՝ 350-400 կազմակերպութիւններու անունով կատարուած առաջինը՝ Թուրք եւ Հայկական Հաշտութեան Յանձնախումբին դէմ, իսկ երկրորդը՝ Մ. Նահանգներու նախագահ Պարաք Օպամային ուղղուած՝ Հայոց Յեղասպանութիւնը ճանչնալու նախընտրական իր խոստումը յարգելու հրաւիրող:

Մեր ստեղծած ցանցերը զօրաշարժի կ'ենթարկուէին համաեւրոպական կարեւոր առիթներով, բայց շատ մը համայնքներու մէջ միաժամանակ խարխախ կը հանդիսանային տեղական քաղաքականութեան առնչուելու եւ համայնքները քաղաքականապէս համարկելու առումով: Բայց

ընդհանրապես, ամեն առիթով Եվրոմիութեան ամբողջ տարածքին վրայ մեր ստեղծած ցանցերը գործի կը լծէինք եւ այդ ձեւով կարելի կը դառնար ընդհանուր տեղաշարժ ստեղծել:

E.A.F.J.D. – Avenue de la Renaissance 10 – 1000 BRUXELLES
Tel. : +32 (0) 2 732 70 26 - Tel. / Fax. : +32 (0) 2 732 70 27
E-mail : contact@eafjd.org - Site Internet : <http://www.eafjd.org>

Պարզ խօսքով, եթէ 1980ականներուն մեր նպատակն էր տեղական հայկական քաղաքական ցանցերու կարողականութիւնը բարձրացնել եւրոպական մակարդակին, մէկ տասնամեակ ետք մեր յաւակնութիւնը որակական ուսում կատարեր էր եւ կը միտէր եւրոպահայութեան քաղաքական բարդ կապերով ազդել եւրոպական քաղաքական խումբերու որոշումներուն եւ միջազգային փաստաթուղթերու վրայ:

ԱՐՏԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ՆԵՐՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐ ՈՒ ՑԱՆՑԵՐ

Ա.- Մեր թիրախն էր նախ՝ Եւրոխորհրդարանը: Որովհետեւ, Եւրոխորհրդարանը ժողովրդավարական, հասանելի հաստատութիւն էր, որուն կարելի էր հասնիլ տեղական կապերու միջոցով, բայց նաեւ՝ ուղղակի Եւրոխորհրդարանի անդամներուն հետ հաղորդակցելով: Այդ հաղորդակցութեան միջոցով մենք կրնայինք հասնիլ Եւրոմիութիւն-Թուրքիա եւ Եւրոմիութիւն-Կովկաս յարաբերութիւններու պատուիրակութիւններու ներկայացուցիչներու, Թուրքիոյ, սեւ ծովեան քաղաքականութեան, Հայաստանի, Վրաստանի, Ազրայէճանի մասին զեկուցաբերներու:

Բ.- Մեր թիրախն էր նաեւ Հարաւային Եւրոպական Յանձնաժողովի Կովկասի բաժնի ղեկավարութիւնը:

Հայաստանի, Վրաստանի, Ազրայեյճանի *տեսք օֆիսը* ներկայացուցիչներուն հետ մենք կանոնաւոր յարաբերութեան մէջ էինք:

Գ.- Մեր թիրախն էին նաեւ հայկական շրջանակները: Այս առումով, շատ մօտէն աշխատած ենք Հայաստանի Հանրապետութեան Արտաքին Գործոց Նախարարութեան, ներառեալ՝ Եւրոպական երկիրներու մօտ ՀՀ դեսպաններուն հետ: Յաճախ պատահած է որ Եւրոպայի մէջ Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպաններուն հետ ուղիղ կապ ստեղծենք, մասնաւորաբար՝ այն երկիրներուն մէջ ուր մենք լծակներ չունէինք, եւ Հայաստանի Հանրապետութեան իւրաքանչիւր դեսպան, իր գտնուած երկրին մէջ նոյն նպատակներուն համար աշխատանք տարած է որպէսզի յաջողինք զեկոյցի մը մէջ որոշ բարեփոխումներ բերել: Այսպէս, օրինակ, Նախիջեւանի յուշարձաններուն ոչնչացման առնչութեամբ Եւրոպական Խորհրդարանը եղաւ միակ միջազգային կազմակերպութիւնը որ դատապարտման երկու որոշում-բանաձեւ կայացուց:

Դ.- Չորրորդ ցանցը՝ Արցախի նախագահի, Արցախի Արտաքին Գործոց նախարարի եւ Եւրոպայի եւ Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ, Արցախի ներկայացուցիչներու ու սփիւռքեան կառոյցներու ու եւրոպահայ անհատներու միջեւ յառաջացուած ցանցն էր:

Շրջանառութեան մէջ դրուած նիւթերը ընդհանրապէս կը վերաբերէին Թուրքիոյ անդամակցութեան, Ղարաբաղի հակամարտութեան, Նախիջեւանի յուշարձաններուն, Ջաւախքի հայութեան խնդիրներուն: Այս բոլորը բերած ենք Եւրոպական հարթակ:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑ, ՁԵՒ ՈՒ ՈՃԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Բնականաբար հաղորդակցութեան մէջ կը ծագին միջոցի, ձեւի/ոճի եւ բովանդակութեան խնդիրներ:

Երկու ուղղութեամբ կը հաղորդակցէինք.- ա՛ն հայկական ուղղութեամբ, այսինքն Հայաստանի Հանրապետութիւն եւ

Սփիւռք, հանրային կարծիք եւ քաղաքական ուժեր, եւ Բ՝
Եւրոպական Միութիւն:

Որպէս ընդհանրական սկզբունք, մենք կը զանազանէինք
Եւրոպական Միութեան ուղղուած եւ հայութեան ուղղուած
խօսքերու ոճը եւ բովանդակութիւնը, որովհետեւ, յաճախ հայ
հասարակութիւնը մեր գործին անհաղորդ կը մնար, տրուած
ըլլալով հայութեան եւ Եւրոպական Միութեան տարբեր
ընկալումները:

Եւրոպահայերուն համար անակնկալ էր գրասենեակին
աշխատանքի ոճը, որ հայկական պահանջները կը
ներկայացնէր բացառաբար միջազգային իրաւունքի եւ
Եւրոպական արժէքներու դիտանկիւնէն,
իրադարձութիւններուն եւ գործընթացներուն տալով զուտ
քաղաքական պատասխաններ, հեռու մնալով լոզունգային եւ
ամբոխավարական ձեւերէն:

Յստակ է նաեւ, որ հայկական հանրային կարծիքին
ուղղուած խօսքերը եւ գաղափարները նոյն ուժգնութեամբ չեն
ընկալուիր Եւրոպական քաղաքական շրջանակներուն եւ
մամուլին կողմէ: Արտաքին ոլորտին մէջ քաղաքական
գործունէութեան առաւել յաջողութիւնը կը պահանջէ
տարբերակուած հաղորդակցութեան միջոցներ եւ
բովանդակութիւն:

Հայութիւնը ունի Ցեղասպանութենէն եւ հայրենազրկումէն
բխող մնայուն եւ հիմնական պահանջներ, որոնց անլոյծ
վիճակը եւ հետեւաբար կրկնութիւնը, Եւրոպայի քաղաքական
եւ մամուլի յարափոփոխ հետաքրքրութիւններուն դիմաց կը
դժուարացնեն այդ շրջանակներուն հետ արդիւնաւէտ
յարաբերութիւնները:

Միաժամանակ, Եւրոպայի յատուկ բարդութիւնները
գրասենեակի գործը անհաղորդ կը դարձնեն ժողովուրդին
կարեւոր մէկ խաւին, որուն ազգային հասկացողութիւնը այդ
ոլորտէն հեռու կը պահէ զինք:

Աշխատանքի ոճը եւ արտայայտութեան ձեւը բոլորովին
տարբեր են երբ մենք կը խօսինք հայ համայնքներուն, հայ
հանրային կարծիքին եւ հասարակական

կազմակերպություններուն հետ: Մենք հսկայ դաստիարակչական աշխատանք ունինք կատարելիք Եւրօխորհրդարանի 766 անդամներուն մօտ:

Անոնք որոնք հայկական հոգեմտաւոր աշխարհէն մեկնելով կը խօսին եւրոպական շրջանակներուն՝ չեն հասկցուիր, եւ եթէ եւրոպական արդի հասկացողութենէն մեկնելով խօսին հայ հասարակութեան՝ դարձեալ չեն հասկցուիր: Մենք՝ հայկական կազմակերպություններս, այս երկու միաւորներուն կողմէ յաջողապէս ընկալուելու համար պարտինք երկու տարբեր աշխարհընկալումներուն տիրապետել: Ոճի այս նուրբ խնդիրը մեծ կարեւորութիւն ունի՝ Հայ Դատը ընկալելի դարձնելու համար:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

Հաղորդակցական ցանցի պատրաստութեան համար մենք 2000ականներու արհեստագիտական միջոցները օգտագործած ենք՝ առցանց, կայքէջ եւ էլեմակ: Ելեկտրոնային նամակներու առաքումներու շուրջ 16,000 հասցէներու տրցակ մը ունեցած ենք Եւրոպայի մէջ: Կազմակերպած ենք շրջագայություններ, համաժողովներ, գիտաժողովներ: Ի դէպ, եւրոպահայութեան առաջին համաժողովը կազմակերպուած էր 2000ին, Եւրոպայի մէջ այդ ժամանակ գոյութիւն ունեցող Եւրոպահայութեան Ֆորում կազմակերպութեան կողմէ: Երկրորդ եւ երրորդ համաժողովները Եւրոպայի Հայ Դատի Գրասենեակը՝ կազմակերպեց: Այդ համաժողովներուն ներկայ էին մօտ 20-22 երկիրներէ ներկայացուցիչներ (թէ՛ կազմակերպություններ եւ թէ՛ անհատներ): 250ի եւ 350ի միջեւ մասնակցողներ եղած էին այդ համաժողովներուն: Համաժողովներուն ամենակարեւոր հետեւանքը եղաւ այն, որ եւրոպական հաստատությունները տեղ մը հասկցան թէ՛ այն օրակարգը որուն շուրջ համախմբուած էին եւրոպահայութեան կարեւոր ուժերը - կազմակերպություններ, համայնքներ - հայութեան հետաքրքրություններու առանցքը կազմող օրակարգն էր: Այդ համաժողովներէն է՛տք է որ եւրոպական որոշ հաստատություններ, որոնք ընդհանրապէս միայն պետական

յարաբերություններ ունեն Հայաստանի Հանրապետության հետ, սկսան մեզ որպես իրենց խօսակիցը նկատել: Այդ կազմակերպություններուն առաջինները Երոպական Խորհուրդն ու Երոպական Յանձնաժողովն էին որոնք ընդհանրապես հասարակության հետ յարաբերություն չունէին: Համաժողովներէն ետք, մենք սկսանք ներկայացնել հայութիւնը որպէս միակամ ուժ՝ Հայաստանի Հանրապետության իշխանութիւններուն հետ, եւ Երոպայի հայ համայնքներու մտահոգութիւնները սկսանք ներկայացնել Երոպայի մէջ: Երոպական հաստատութիւնները սկսան մեզ նկատի առնել իբրեւ խօսակից՝ Հայաստանի Հանրապետության, Թուրքիոյ՝ Երոպայի անդամակցութեան, եւ այլ հայկական նիւթերու առնչութեամբ:

ՄԱՐՏԱՀՐԱԻԲԸՆԵՐ

Մեր մարտահրաւերներէն առաջինը, ինչպէս ոչ-կառավարական կառոյցներու պարագային, միշտ՝ միջոցներու եւ մարդուժի անբաւարարութիւնն էր: Մէկուկէս անձնակազմով պէտք էր աշխատիլ այս բոլոր ուղղութիւններով, իրագործելու համար մեծ նպատակներ. փաստը ցոյց տուաւ թէ *մինորիթէ աժիսանթը*, գործող-մղող փոքրամասնութիւններ հասկացութիւնը յաջողեցաւ: Իրապէ՛ս, կարելի է սակաւաթիւ ուժերով մեծ յաջողութիւններ արձանագրել:

Այն բանաձեւերը, այն բարեփոխումները, զորս մենք կարողացանք մտցնել երոպական քաղաքականութեան մէջ, հսկայ ազդեցութիւն գործեցին Երօմիութեան քաղաքական ընկալումներուն եւ ուղղութիւններուն վրայ:

Տարիներու պայքարէն ետք Հայոց Յեղասպանութեան ճանաչումը Երօխորհրդարանին կողմէ մեծ յառաջիադացք մըն էր հայութեան զանգուածներուն համար՝ ա՛յն օրերուն, երբ Յեղասպանութիւնը մոռացման եւ ընդհանուր անտարբերութեան զոհ կը դառնար մեծ պետութիւններու շահերուն ծանրութեան տակ:

Յաջորդող տարիներուն, Թուրքիոյ անդամակցութեան շուրջ ստեղծուած տնտեսական եւ քաղաքական հզօր ճնշումներուն հետեւանքով Հայոց Յեղասպանութեան «կամաւոր մոռացութեան» նոր շարժում մը յառաջացաւ եւրոպական շրջանակներուն մօտ: Արդարեւ, Հայոց Յեղասպանութեան հարցը Թուրքիոյ անդամակցութենէն անջատելու հզօր գործընթաց մը ստեղծուած էր, եւ փորձ կը կատարուէր Յեղասպանութեան ճանաչումը գոց դարակներու մէջ թաղել: Լաւագոյն պարագային մեզի կ'ըսուէր թէ՛ Յեղասպանութիւնը պատմաբաններուն գործն է, առանց քաղաքական անդրադարձի, եւ թէ՛ Թուրքիոյ անդամակցութեան արգելք չէր կրնար հանդիսանալ: Մինչեւ այսօր Թուրքիա կը փորձէ Յեղասպանութիւնը զգացական եւ անձնական ոլորտի խնդրի վերածել, եւ միջազգային քաղաքականութեան ոլորտէն դուրս քշել զայն:

Մեր խնդիրը եղաւ մոռացութեան եւ լուսանցքայնութեան այս հսկայ հոսանքին դէմ թիավարել եւ կարողանալ միջազգային փաստաթուղթերու մէջ արձանագրել Յեղասպանութեան ճանաչման կարեւորութիւնը՝ Թուրքիոյ արտաքին յարաբերութիւններուն մէջ:

Դժբախտաբար, բոլոր իրագործումները չօգտագործուեցան հայ պետականութեան եւ քաղաքական ուժերու կողմէ: Բոլորին համար անսպասելի, բոլորովին անակնկալ ձեռքբերումներու առջեւ գտնուեցանք, որոնց համար հայութիւնը պատրաստ պէտք էր ըլլար, որպէսզի կարողանար մեծագոյն առաւելութիւնը քաղել ստեղծուած նպաստաւոր կացութիւններէն:

Եթէ մեր դժուարութիւններուն մէկ մասը մեր միջոցներուն հետ կապուած էր, միւս մասը՝ զօրակից ուժերուն կ'առնչուէր: Շատ յաճախ պատահած է որ անսպասելի արագութեամբ արդիւնքի կը հասնէինք եւ յանկարծ կը տեսնէինք թէ մենք որպէս հաւաքականութիւն պատրաստ չէինք այդ ձեռքբերումները իրականութեան վերածելու, գործնականացնելու: Նկատի ունիմ մասնաւորաբար Հայաստանի Հանրապետութեան եւ Սփիւռքի քաղաքական

ուժերու կարողականութիւնը: Անոնք պէտք էր կարողանային ձեռքբերումները իսկական քաղաքական դրամագլուխի վերածել: Ուրեմն, պէտք է նաեւ զգուշ ըլլալ, շատ արագ չերթալ: Ապագայի հեռանկարը պէտք է այս փորձը նկատի առնել:

Այս ծիրին մէջ կարելի է դիտարկել կորսուած առիթներու ամբողջ շարքը որ յառաջացաւ այդ տարիներուն: Օրինակ 1996ին Եւրօխորհրդարանը որդեգրեց բանաձեւ մը, որ կը զօրակցէր Հայաստանի Հանրապետութեան կողմէ Արցախի հարցով ընդունուած հասարակաց պետութեան գաղափարին: Մենք յաջողեցանք այդ որոշումը ընդունիլ տալ: Մակայն, այս իրագործումը ոչ մէկ ձեւով օգտագործուեցաւ. ո՛չ Եւրօմիութեան հետ յարաբերութիւններուն մէջ, ո՛չ ալ Մինսքի Խումբի բանակցութիւններու ծիրին մէջ: Այսպիսի ձեռքբերումներու շարք մը կայ, այդ տարիներուն, գոր կարելի էր օրին քաղաքական գործօնի վերածել: Այսօր, Հայաստանի Հանրապետութեան դիւանագիտութիւնը կ'անդրադառնայ օրին առնուած այդ որոշումներու կարելորութեան: Նման որոշումներու բացած պատուհանները կարճ ժամանակ մը տւեւեցին, որովհետեւ ասոկէ ետք թէ՛ թրքական եւ թէ՛ ազրպէյճանական գործօնը զօրացաւ:

ԵԶՐԱԿԱՅՈՒԹԻՒՆ

Եզրակացնելու համար կ'ուզեմ ըսել որ թէեւ այսօր մեր ստեղծած եւ գործածած հայկական ցանցերը տակաւին գոյութիւն ունին, սակայն այն կարողականութիւնը գոր այդ ցանցերը մեզի տուին 1990-2000ականներուն այսօր, այժմու թրքական եւ ազրպէյճանական գործօնի հզօրացման պայմաններուն մէջ, նոյն արդիւնաւէտութեամբ կարելի չէ ի գործ դնել, առանց նորարար եւ ստեղծագործ մտքի: Եւ այստեղ է որ պէտք է դիմել նոր հաղորդակցական միջոցներու եւ գործընթացներու, որպէսզի այդ կարողականութիւնը վերականգնի եւ ծառայէ իր վերանորոգուած նպատակներուն:

ԾԱՆՕԹԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- ¹ Երոպական Խորհրդարանը հիմնուած է 1979ին:
- ² Երոպական Միութիւնը հիմնուած է 1 Նոյեմբեր 1993ին, Մասշթրիխի մէջ:
Ներկայիս ան կը հաշուէ 28 անդամ-երկիր:
- ³ Գործադիր մարմինն է Երոպական Միութեան:
- ⁴ Կը բաղկանայ Երոպական Միութեան անդամ պետութեանց,
Յանձնաժողովին ու նոյնիքն Խորհուրդին պարագլուխներէն:
- ⁵ 1957ին, Հռոմի Համաձայնագրով կազմուած այս կազմակերպութեան
նպատակն էր երոպական հասարակաց շուկայ մը ստեղծել:
- ⁶ Հայ Դատի Գրասենեակը հիմնուած է Փետրուար 2002ին:

THE INITIATION OF AN ARMENIAN POLITICAL COMMUNITY IN EUROPE AND ITS PROSPECTS FOR DEVELOPMENT

(Summary)

Hilda Tchoboyan
hilda.tchoboian@gmail.com

The author, herself one of the founders of the movement that prompted to the organization and development of an Armenian European political community, narrates the story of the birth, motives, and achievements of this movement from 1985 to 2011.

Tchoboyan notes that the basic motive of the movement was to campaign in the European states for the recognition of the Genocide perpetrated against the Armenians by Ottoman Turkey. It started with a small proposal addressed to the local Lyon chapter of the French Socialist Party to endorse a bill that called on the European Parliament to recognize the Armenian Genocide. The Lyon chapter adopted the resolution and recommended it to the party regional assembly convened in Lille, which likewise adopted it.

Tchoboyan details how the campaign grew from local to regional to state level and eventually to the European Union. She notes that by establishing a communications network, only a handful of activists, were able to attract different Armenian individuals and groupings in Europe to a common cause, namely to counterbalance the weakness of the Armenian state in European venues with a strongly active Armenian community in Europe. Such an active community would bring to the limelight the interests of Armenians and promote these against the drive of the Turkish state.

The author explains that due to the fact that Western Europe was in a state of transition and a sort of a union had started to take shape in the form of the European Union, which was to become a world political actor, the Armenians of Europe started to reshape themselves as a political community to put pressure on the EU and take into consideration the Armenian aspect of certain political developments.

Tchoboyan notes that at the peak of their success some 360 Armenian European organizations joined in their efforts and they were supported by some 16,000 mail recipients. She also notes that the campaign faced certain setbacks when a number of undertakings had poor turn outs, others had little follow-up and were not capitalized

and properly developed, due to which the objectives they campaigned for were only partly fulfilled.

The author concludes that the experience of the campaign has proved the importance of such a movement, while the means used proved that an activist group representing a tiny minority, strongly motivated and politically aware, could make inroads into pan-European political affairs pertaining to Armenian interests.